

I korsets tegn – nye fund fra Thy

af Charlotte Boje H. Andersen

Museet modtager jævnligt interessante fund gjort med metaldetektor. De er et godt supplement til de egentlige udgravningsfund og er med til at skabe et billede af fortidens samfund. I 1000-tallets Thy må vi forestille os, at kristningsprocessen var godt i gang. I denne artikel præsenteres fund, der ses som klare beviser på, at den nye tro slog igennem. Et par hundrede år ældre er et smykke, der også har et tydeligt kristent motiv.

De arkæologiske fund – vore forfædres efterladenskaber – belyser forskellige aspekter af livet i fortiden. Inden for de seneste par år har vi på museet modtaget fine genstande, der kan knyttes til troslivet. De kan ud fra fundsammenhængen dateres til 1000- og 1100-tallet og hører derfor hjemme i en tid, hvor kristendommen var ny her på egnen. Thøgers legende fortæller, at han missionerede i Thy omkring 1030 og efter sin død fik en stor betydning som lokal helgen. Flere fund med kristent motiv fra 1000-tallets Thy kunne tyde på, at Thøgers og andre missionærers budskab blev vel modtaget¹.

Et andet nyindkommet fund viser imidlertid, at man også i 800-tallet havde kontakter til det store udland og her mødte kristne symboler.

MØNT OMDANNET TIL KORS

I Øster Vandet er fundet et lille sølvkors (THY5045x629, figur 1). Det er fremstillet af en

mønt, hvor man med fire v-formede klip ind fra møntens kant har dannet et kors. I øverste korsarm er der lavet et hul, så korset kunne bæres som hals-smykke. Klippene er lidt grove, og siderne ikke helt symmetriske, men der er ikke tvivl om hensigten. Man kan forestille sig, at en beboer i Øster Vandet spontant har villet vise sit religiøse tilhørsforhold og besluttet af bruge en sølv mønt til formålet.

Den anvendte mønt er tysk, en såkaldt Otto-Adelheid pfennig, der dateres til ca. 1000. Mønttypen er ikke sjælden, ligesom der generelt hyppigt findes mønter fra udlandet i Thy. De er vidnesbyrd om tidens vareudvekslinger og begyndende pengeøkonomi. Det, der gør genstanden unik, er at den er tildannet på denne måde – at en genstand ændrer form og får en ny funktion.

Mønten blev fundet med metaldetektor og indleveredes til museet sidste sommer. Korset er dænefæ og blev sendt til Nationalmuseet. Her kom

Fig. 1. Forside og bagside af Otto Adelheid mønt, der sekundært er klippet i korsform.

det med i den store Vikinge-udstilling, der i sommer har været at se i København og derefter skal vises i London og Berlin. Korset fra Øster Vandet illustrerer sammen med andre genstande i udstillingen skiftet fra asatro til kristendom².

KORSFORMET HÆNGESMYKKE

I 2011 blev der også fundet et kors i Vester Vandet (THY6017x138, figur 2). Korset, der er af bronze, er et hængesmykke udformet som et ligearmet kors, hvor korsarmene afsluttes i profilerede trekløvere. Omkring korsets centrum er fire cirkelrunde huller. Den øverste korsarm ender i en tværstillet øsken, heri har formentlig siddet en ring til en kæde.

Et lignende kors, dog af sølv, kendes fra en skat, fundet i Hågerup på Fyn i 1943. Her blev der udover korset fundet flere smykker og knap 1500 mønter. Mønterne daterer det fynske fund til 1048-1050, og samme datering må gælde for korset fra Vester Vandet.

Korsformen kendes også fra 1000-tallets mønter, og man mener at det er en angelsaksisk type. Korset fra Vester Vandet er derfor udtryk for forbindelserne vest på, i en tid hvor dele af England var under dansk herredømme³.

Fig. 2. Korset fra Vester Vandet, udformet i bronze. Museet sælger kopier af smykket, støbt i sølv.

Korset er danefæ og indsendt til Nationalmuseet til vurdering. Indtil vi igen får det uddeponeret i Thy, må vi »nøjes« med den kopi i sølv, der kan købes på museet.

FLERE FUND FRA VESTER VANDET

Under efterårets udgravning i Vester Vandet er der kommet mange interessante resultater, som der skal fortælles om ved en senere lejlighed. Her præsenteres et par udvalgte fund, der passer ind i artiklens tema.

BENREDSKAB MED TO INDRIDSEDE KORS

I den opgravede jord fra et felt, hvor der er påtruffet kulturlag dateret til ca. 900-1100, blev der fundet et knapt 12 cm langt stykke knogle med tydelige bearbejdningsspor (figur 3). Knoglen, der oprindeligt har været en rørknogle fra et større husdyr, er skåret til, så den har kunnet anvendes som et redskab. Desværre er den fragmenteret for begge ender, så det er ikke muligt at bestemme redskabets funktion nøjagtigt. Et bud kunne dog være, at den har været spids i den ene ende og blev anvendt som pren til f.eks. læderarbejde.

På det bevarede stykke er der indridset ikke mindre end to korsfigurer, et almindeligt latinsk kors og et krydskors, hvor korsenderne er forbundet med to streger. Krydset blev ved første øjekast tolket som en rune, men en rune af denne form hører til jernalderens runealfabet, der gik ud af brug, længe før, vores genstand blev udsmykket. Derfor er der mere nærliggende at tolke det som et kors. Korsene kan have været bomærker, altså en markering af, hvem genstanden tilhørte, men man kan måske også forestille sig, at figurerne er indridset for at tilføre redskabet lidt mere kraft, en slags velsignelse.

Ben var et vigtigt materiale til diverse brugsgenstande i oldtid og middelalder. Vi kender f.eks. kamme og nåle af ben, men sådanne genstande er sjældent bevaret. Den kridtholdige jord og undergrund i Vester Vandet giver imidlertid usædvanligt gode bevaringsforhold for knoglemateriale. Det betyder, at vi udover benredskabet med indridsede kors har hjemtaget et stort antal dyrekogler

Fig. 3. Tildannet knogle med to indridsede kors

og fiskeben fra udgravningen – et materiale der kan give os et unikt indblik i kosten for omkring 1000 år siden.

KRISTUSFIGUR

Efter afslutning af udgravningen i Vester Vandet aftalte museet med medlemmer af Thy-Mors Detektorforening, at de fortsat kunne afsøge marken, jorddyngerne og overfladen i de åbne felter. Det varede ikke længe før der var »bid« – en temmelig medtaget bronzegenstand med dekoration på forsiden (figur 4). Stykket har oprindeligt været cirkelrunt. To små beslag på bagsiden viser, at det er en fibel (broche), der har været fæstnet til tøjet med en nål.

Stykkets udsmykning er slidt, men alligevel ikke til at tage fejl af: En person i kjortel, med vandret udstrakte arme og placeret i et korsformet felt – her har vi en Kristusfigur. Figurens position minder om Kristusfremstillingerne på de tidlige metalkrucifikser, vi kender fra fund i Skandinavien⁴.

Der er ikke fundet mange paralleller til fibler med sådanne motiver; de er som regel udsmykket med symmetriske, grafiske fremstillinger af f.eks. dyreslyng og kors. Ikke desto mindre kendes fra Hedeby en fibel, der stort set er identisk med vores, bare bedre bevaret⁵.

Fundet fra Hedeby kaldes en karolingisk blikfibel og dateres til 800-tallet. Denne datering placerer fundet fra Vester Vandet temmelig tidligt i forhold

Fig. 4. Det seneste fund fra Vester Vandet – en lille, ret medtaget, bronzefibel med Kristus på korset. Foto: Museernes Bevaringscenter Skive. Ved siden af fiblen fra Hedeby (Wamers 2004, s. 46).

til vores opfattelse af, hvornår Thy blev kristnet. Det nye fund må utvivlsomt være det ældste, tydeligt kristne symbol, der er fundet på vor egn.

Dette er dog ikke ensbetydende med, at der var en kristen menighed i Vester Vandet; fiblen kan være hjembragt som et fint smykke eller have siddet på en udenlandsk handelsrejsendes klædedragt.

Fiblen fortæller os dermed, at man i vikingetidens Thy har haft kontakter til det nordvestlige Europa. Enten gennem rejser eller togter derned, eller via folk, der kom hertil.

Med disse fire genstande har vi fået et lille indblik i folks religiøsitet for godt og vel 1000 år siden. Men der opstår også nye spørgsmål: Hvem bar og hvem fremstillede disse kristne symboler? Hvordan kom de udenlandske genstande hertil? Hvordan så man på de kristne symboler i 800-tallet? Hvordan og hvornår blev thyboerne kristnet? Hvor lå 1000-tallets kirker?

Måske vil fremtidige fund bringe os nærmere et svar på dette.

Charlotte Boje H. Andersen

Født 1969. Middelalderarkæolog. Museumsinspektør ved Museet for Thy og Vester Hanherred.

Tak til runolog Lisbeth Imer og arkæolog Maria Panum Bastrup, Nationalmuseet for hjælp med at identificere hhv. tegnene på bengenstanden og fiblen med Kristusmotiv.

Noter

1 Andersen m.fl. 2009, Andersen 2010.

2 Viking 2013, s. 183-195.

3 Jensen m.fl. 1992, s. 62-63 og 209-216.

4 Staecker 1999.

5 Wamers 2004, s. 46.

Litteratur

Andersen, C.B.H.: Fabeldyr og fugle. *Historisk Årbog for Thy og Vester Hanherred 2010*, s. 185-191.

Andersen, C.B.H., E. Bisgaard, H. Bolt-Jørgensen og J. Nielsen: *Kirkerne i Thy*. Thisted 2009.

Jensen, J. Steen, K. Bendixen, N.-K. Liebgott og F. Lindahl: *Danmarks middelalderlige skattefund*, København 1992.

Staecker, J.: *Rex regum et dominus dominorum*. Die wikingerzeitlichen Kreuz- und Krucifixanhänger als Ausdruck der Mission in Altdänemark und Schweden. Stockholm 1999.

Viking (red. G. Williams, P. Pentz og M. Wemhoff), København 2013.

Wamers, E.: Kristne gjenstander i tidligvikingtidens Danmark. *Kristendommen i Danmark før 1050. Et symposium i Roskilde den 5.-7. februar 2003* (N. Lund red.). Roskilde 2004, side. 43-59.